

DRAMSKO STVARALAŠTVO KOMUNARA

Kako nam je znatan broj dramskih tvorevina komunara nedostupan (drame Valesa i Belanžea, Luiz Mišel, Klovisa Iga, Anrija Boera, Andrea Žila, Maksima Lizbona i dr.),* nismo u stanju da s neophodnom preciznošću osvetlimo pitanje o kojem je reč. Ali već i na osnovu komada s kojima smo se mogli upoznati moguće je zapaziti ono novo i načelno značajno što su svetu donele ove drame: u idejno-umetničkom, tematskom, tipološkom a, mestimično, i u formalnom pogledu (kad je reč o formi, uglavnom je pre-vagu imala tradicija).

Ovom tvrdnjom ne želimo da preuveličamo umetničku vrednost dramskih dela komunara. Tu je po pravilu reč o drugorazrednim piscima. Oni nisu stvorili komade koji bi zasluživali mesto u riznici francuske drame. Komunari — dramski pisci — izuzev Klovisa Iga i Anrija Boera, koji su poznavali zakone scene — bili su novajlije u pozorištu i u njemu su pre svega videli mogućnosti tribine za iskazivanje revolucionarnih ideja koje su ih zaokupljale, za postizanje svojih propagandističko-vaspitnih ciljeva. Neki njihovi komadi su po prosedeu racionalistički i staromodni... Drugi su naprosto slabi. *Crveni Petao* Luiz Mišel je u kompozicijskom smislu mestimično haotičan i ne zadovoljava jer nevešto crta likove; ali, suditi o ovom komadu ipak je veoma teško. Zar je to zaista delo spomenutog dramskog pisca? — Ne, ono je nemilosrdno unakaženo makazama cenzure.

Ali, ako su dramska dela komunara umetnički prosečna ostvarenja (ovde bolja, onde lošija), važno je ipak nešto drugo: važan je smer, tok koji

*Jules Vallès (1833—1885) — Političar, novinar, romanopisac, dramski pisac. U predvečerje Pariske komune osnovao list „La Cri du Peuple”, koji igra značajnu ulogu u danima komune. Posle sloma komune izbegao u London. Dramu *Pariska komuna* napisao je 1872. godine u egzilu.

Louise Michel (1830—1905) — Revolucionar i spisateljica, više puta hapšena. Od 1881. do 1886. g. ulazi u književnost nizom socijalnih romana. Ostavila je iza sebe i memoare, koji imaju veliki dokumentarni značaj, i zbirku pesama.

Gaston Crémieux (1838—1871), novinar, pesnik, pravnik, učesnik Marseljske komune. Streljan po slomu komune.

Henri Bauer (1852—1915), romanopisac i književni kritičar, učesnik Pariske komune.

Paul Bricon (?—1889), književnik, s *Eugeneom Prototom* (1839—1921) u izgnanstvu u Švajcarskoj pisao komade za lutkarsko pozorište.

Andre Gill (1840—1885), pesnik, novinar, karikaturist. Ostavio iza sebe nekoliko jednočinki.

Clovis Hughes (1851—1907).

— Na žalost, o ostalim dramskim piscima nije bilo moguće otkriti ni najosnovnije podatke.

— *Prim. priređivača.*

su predstavljala i nagovestila u istoriji francuske dramske književnosti, važne su novatorske tendencije koje su sobom donosila.

Novatorski duh tih dela poglavito je uočljiv kad se stavi spram drama Drugoga carstva. Ograničen buržoaski realizam, politički konzervativizam, ili izravna reakcionarnost, uskost tema, obično povezanih s problematikom građanske porodice i građanskog braka, neprodubljenost sukoba, građansko moralizatorstvo, — sve ove osobenosti drama Drugoga carstva imale su obično pandan u formi salonsko-domaćeg komada, naročito komedije. Lačajući se, pokadšto, zamršenih i nepobudnih problema, dramski pisci razdoblja Drugoga carstva nastojali su da im završetak komada bude u znaku zadovoljnog smeška — kao da su želeli da pribave dokaze o bespogovornoj trajnosti i najnepomućenijem zdravlju društva pod Napoleonom III.

Dijametralno suprotne tome svetu samozadovoljnog buržoaskog blagostanja, drame komunara su, na drugoj strani, poricale ove kvazisocijalne, apolitične drame, koje nikud nisu vodile, a koje su pariska pozorišta, žedna bezazalnog poigravanja društvenim pitanjima igrala sa zadovoljstvom. Možda se može dokazati da su takve drame ipak bile korak napred u poređenju sa spektakularnim, zabavnim, umereno pornografskim komadima s početka osamdesetih godina... Stvari, međutim, ne stoje tako. U pozorištu „Nation”, na primer, krajem 1881. godine bila izvođena petočinska drama Ernesta Morela *Kčer moćnika*; tema joj je decembar-ski prevrat, čijom žrtvom pada republikanac, otac junakinje; početkom 1882. godine „Nation” je postavio petočinsku dramu u stihu Marka Amanea *Klod Fer, ili velika bitka*, u kojoj je reč o socijalisti-utopisti koji je žrtva progona u doba Drugoga carstva. Oba ova komada, koji se odlikuju nekim oštrim situacijama, ipak su se svodili na posebne slučajeve patnji naroda u prošlosti, koje kao da su minule zajedno s tom prošlošću. Nešto kasnije, iste, 1882. godine, „Nation” je prikazivao jednočinku Šarla Remona *Glad*; ona pripoveda o siromahu koji nije kadar da ishrani svoju decu, te sebi oduzima život; ova zamisao mogla je imati revolucionarni prizvuk, ali pisac je sentimentalno motivisao svoga junaka — isključivo njegovim nadanjem da će mu decu, kad njega ne bude bilo, zbrinuti dobrotorne ustanove. Svi slični komadi, kao i Kirova melodrama *Radnik iz predgrađa Sv. Antoana* (prikazana u pozorištu „Sato d'O” 1881. g.), mogli su pobuditi samo prezir kod dramskih pisaca komunara, koji su nastojali da na pozornici prikažu savremena revolucionarno-socijalistička stremljenja pobunjenog naroda

Osnovni činilac drama komunara bio je revolucionarni duh, neukrotiva želja da se stari svet

---

uništi. Ti komadi kao da su sobom donosili silan, prečišćavajući udar vetra. A sve se nije iscrpljivalo njihovom neposrednom temom, niti se svodilo na prikazivanje Komune ili Krakovskog ustanka. Ne! njihov istinski doprinos tvorila je golema struja novih ideja koje su oslobađale gledaoca, ideja koje su s pozornice grmele u nadahnutim rečima patetičnih junaka, koje su se ispoljavale u postupcima junaka revolucionara, ideja koje su pasivne ljude pretvarale u učesnike političke borbe, koje su razarale uobičajena, religijska i druga verovanja staroga društva. Svi ti vidovi drama komunara govore da je u njoj bilo silno izraženo propagandističko obeležje. Revolucionarno-demokratska umetnost odlikovala se uvek političko-prosvetiteljskom nastrojenošću, ali ova je sada dobila izrazito ratoboran ton: drame su prosvetivale i organizovale s ciljem podsticanja neodložnog napada na kapitalističko društvo.

Istina, redovi komunara nisu bili monolitni. Saputnici Komune, buržoaski republikanci umeli su da pišu drame samo o temama iz prošle i sadašnje borbe u slavu republikanske ideje, veličali su borbe za tu ideju, čak i pritisnute od strane monarhističke reakcije i razlaganjem u sopstvenim redovima. Takav je bio komad Kremjoa, usredsređen na prikazivanje lične tragedije Robespjera, ali komad koji je gubio iz vida temu revolucionarne delatnosti naroda.

Drugi komunari-dramski pisci, u čijim očima je revolucija pre svega bila stvar masa, posve su drugačije, naravno, pristupali revolucionarnoj tematici. Vales i Belanže su se kolebali da li da svome komadu daju naslov *Pariski narod*, pa se već i prema tome može zaključiti i ko je glavni junak komada o kojem je reč. I nazivi *Nadina* i *Crveni petao* svedoče da su glavna lica komada Luiz Mišel predstavnici ugnjetenih i boračkih masa. U spomenutim njenim komadima (a verovatno i u komadima Valesa i Belanžea) mnogo je prizora naroda, koji delimično prikazuju revolucionarnu delatnost radnika.

Revolucionarni narod, njegove težnje, mnogolikost njegovih predstavnika, masovni prizori, česte promene mesta radnje, koja se zbiva čas na gradskim ulicama, čas na barikadama, čas u rudnicima, čas u kazamatima, čas u selu, i sl. — sve je to bilo dokaz da su novom umetničkom gradivu stari okviri petočinskog komada bili tesni. Da spomenemo da su dramski pisci osećali neophodnost da objasne mnoge zakonomernosti nove antikapitalističke revolucionarne borbe. Otuda nije čudno što je Valesu i Belanžeu bilo potrebno dvanaest slika s prologom, a Luizi Mišel u *Nadini* pet činova i sedam slika, i u *Crvenome petlu* — šest činova i osam

slika. Na taj način je omiljena stara, kamerna dramaturška forma Drugoga carstva — salonsko — domaći komad — bila uzdrmana do raspada; umesto njene sklonosti ka komičnom razrešenju problema, u drami komunara vladalo je duboko uzbudljivo načelo optimističke tragičnosti: narod je poražen, ali spreman je da nastavi borbu.

Novatorstvo u dramama komunara ogledalo se i u tome što su komunari pronalazili i nove puteve i zakone građenja žanra narodno-revolucionarne drame, koju su sami stvarali. Autori *Nadine* — Luiza Mišel i Žan Vente govorili su: „Hoćemo da u pozorište uvedemo osobene pokretače radnje, različne od onih na kojima ona danas počiva. Takav napor zavređuje pažnju mislilaca.” Ti „pokretači radnje” su iz kategorije socijalnih čovekovih strasti: njegove klasne, proleterske težnje, njegov društveni protest protiv vladajućeg zla, njegova želja da se suprotstavi tome zlu, da se pobuni, da stane uz revoluciju kao veliku nadu potlačenih masa. Istina, da bi se prikazale te socijalne strasti neophodan je bio veliki dramaturški dar; nije ga imala Luiz Mišel: ona je težila da na gledaoca deluje isključivo gomilanjem svakojakih grozota i košmarskih zlodela čija žrtva je narod.

Dramski pisci Komune nastojali su, povrh toga, da svojim potrebama prilagode i staru dramaturšku formu, — tradiciju satire XVII veka, kao Luj Pjer, salonsko-domaću komediju, kao Boer —, ispunjavajući ih posve novom, revolucionarnom sadržinom. Upravo ovakvim naporom, oni su udahnuli nov život i ranijoj jednočinki u stihu, uvodeći u nju likove iz naroda i novu, uzbudljivu socijalno-političku problematiku.

Dramski pisci komunari prikazivali su sveprisutnost borbe pobunjenog naroda — ne samo borbu na barikadama Pariske komune ili Krakova, ne samo borbu u gradovima već i u provinciji, u srcu šuma, gde se orila revolucionarna pesma koja narod podiže protiv tlačenja. Narod je kod njih postao najviši sudija socijalnih drama koje se događaju: stari seljak, ovaploćenje narodne čovečnosti i narodnog slobodarstva, pomagao je komunaru u bekstvu i proklinjao sina versajca. Prikazivali su, naposletku, kako u konzervativnu buržoasku porodicu, udaljenu od revolucionarne borbe, prodire i kako je razara stihija te borbe.

Dramski pisci-komunari izvodili su na scenu novog pozitivnog junaka; — lik revolucionara-socijaliste, koji se javlja prvi put, nije više, kao ranije, maštar utopističkog kova, već je neukrotiv borac protiv kapitalizma. Pokazivali su kako tog revolucionara stvaraju okolnosti nepravično-

sti i potlačenosti od strane buržoaskog ustrojstva, i kakvu ulogu u tome imaju raniji pokušaji revolucija..., ili dejstvo savremene socijalne borbe..., ili zarazni primer voljenog čoveka...

Pozitivni lik revolucionara preovladavao je u dramama komunara, a imao je različite varijante. On je, prvo, profesionalni revolucionar-propagandist, organizator i učesnik revolucionarnih dela... Zatim, to je lik revolucionarnog radnika, koji će u pozorišnoj cenzuri Treće republike imati najljućeg neprijatelja. Osim toga, to su likovi seljaka koji su na strani revolucionarne borbe... ili koje u nju uvlači logika zbiivanja... To su, zatim, likovi revolucionarnih intelektualaca... Napokon, takvi su i likovi žena, učesnica revolucionarne borbe.

...Jedan od osnovnih ciljeva dramaturgije komunara bio je stvaranje verodostojnih, uverljivih likova revolucionara... Ali, iako neki dramski pisci-revolucionari nisu umeli da duboko proirnu u unutrašnji svet svojih junaka, stvarali su u svakom slučaju, njihov opšti, plemenit obris — prikazujući ih kao ljude od ideja, kao vitezove revolucionarnog duga, plemenite u čestitosti i odanosti postavljenom cilju.

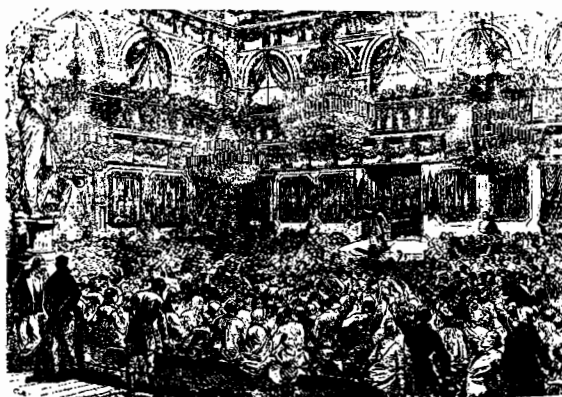
Dramski pisci komunari nastojali su da nađu pravilno rešenje i problema ličnog kod revolucionara. Otuda kod njih uloga ljubavi nije drugorazredna: ona osvaja svojom čistotom, nenatrunjenošću bilo kakvom merkantilnošću; ona, napokon, uranja u opšti vrtlog borbe za sreću ubogih — preobraća se u podršku revolucionarima u njihovoj borbi, nije više smetnja njihovom delanju... U slučajevima kada je dramski pisac prikazivao kako tlačenje i zločini staroga sveta razaraju i slamaju tu svetlu ljubav, čak i njeno gašenje je podstrek za još žešći gnev i za još žešću borbu revolucionara.

Kapitalistički svet, protiv koga su bile uperene drame komunara, predstavljan je u njoj kao anti-humanistički, reakcionaran svet u kojem caruju surovost i zločini. Njegovo krvavo nasilje nad revolucionarnim narodom... prikazano je u drami Valesa i Belanžea i u oba komada Luiz Mišel... Samozadovoljni konzervativizam, svirepost i licemerje buržoaskog miljea, ubedljivo je prikazivao Boer. Tlačenje u vidu religijskog nasilja, koje služi socijalnom podjarmljivanju ugnjetenih, zastrašivanju isticanjem kazni onoga sveta, prikazivali su Klovis Ig i Brisak. Nije moguće ne zažaliti, napokon, što dramsko stvaralaštvo komunara nije imalo svog Ežena Potjea, koji je tako duboko i uverljivo umeo da u svojim pesmama pokaže istorijsku izgubljenost kapitalizma. Ali svi dramski pisci komunari učinili su mnogo šibajući i raskrinkavajući kapitalistički sistem,

i već su videli gde ovaj, rađajući sopstvene negatore, iznutra trune.

Na ovaj način, dramsko stvaralaštvo komunara bilo je u službi gorućeg pitanja savremenosti — revolucionarne borbe proletarijata protiv buržoaskog gospodstva. Govorilo je o nepomirljivom i neugasivom klasnom neprijateljstvu protiv njega, stvorilo je brojne likove revolucionara, strasno je verovalo u predstojeću pobjedu naroda. Bilo je potpuna negacija dramskog stvaralaštva Drugoga carstva. Razvijalo se putevima kritičkog realizma, već sposobnog da gradi pozitivne likove revolucionara, a i putevima revolucionarne romantike, koja je strasno pozivala na uništenje staroga sveta.

Stvorivši žanr narodno-revolucionarne drame, posvećene oslobodilačkoj borbi radnih masa i važnim građansko-vaspitnim ciljevima, dramski pisci — komunari dali su principijelno značajan doprinos istoriji francuske drame XIX veka. Ako nekim revolucionarnim komadima koje su napisali uopšte nije bilo suđeno da budu izvedeni, i ako im, u drugim slučajevima, nije pošlo za rukom da se održe na repertoarima pozorišta Treće republike, oni su, u svakom slučaju, nezaobilazno znamenje svoga vremena. Oni su svedočanstvo o novim umetničkim smerovima dramaturgije, i u ovom ili onom smislu krčili su put nekim potonjim značajnim pojavama francuske drame na prelomu XIX ka XX veku kao na primer, značajnom ciklusu drama o revoluciji XVIII veka koji je napisao Romen Rolan.

UN CONCERTO AL PALAZZO DELLE TULLIE, IN ROMA. PUBBLICITÀ - *The Illustrated London News* -